

Talvise ilma ohtlik ilu

Kõik, mis läigib, on libe!

Kas pidada kiilaspead seksikaks või ebameeldivaks, on maitse asi, igal juhul on kiilasjääd talvise ilma üks ohtlikumaid nähtusi.

Talve hakul võib hommikuti sageli kuulda manitsusi: õhutemperatuur on nulli lähedal, paiguti on jäiteht. Autojuhid muutuvad sel puhul ärevaks – ei öeldud ju, kus see “paiguti” asub. Tead küll, et masinal on all uued naelad, aga ikkagi...

Kiilasjäächs nimetatakse jääkihti, mis tekib niiskele maapinnale (teele), kui saabub järsk külmalaine või kui pärast külmi järsku soojeneb või kui märga lund (vihma) langeb külmale pinnale. Vesi tahkestub kiiresti ja sünnibki looduslik liuväli.

Viimati oli säärane olukord 24. oktoobril. Pakase järel hakkas tibutama vihma ning paljud autod alustasid kelgutamist.

Nagu banaanikoorel

“Mis tunne on sattuda kiilasjääle?” päris kunagi üks lõunamaa mees. Umbes nagu jalutada banaanikoortega pakusult kaetud tänaval, püüdsin piltlikult kujutada meil veel esinevaid ilmapuudusi.

Siiski ei esine kiilasjääd vaid põhjamaail. Jaanuaris 1996 tekitas see talvine loodusnähtus Lääne-Euroopa magistraalidel tõelise kaose.

Saksamaal registreeriti 18 tunniga üle 2000 liiklusõnnetuse, milles sai surma 15 ja vigastada paarsada inimest. Sellesarnane olukord oli ka Šveitsi ja Austria teedel, kus pörkas kokku sadakond autot.

Vahel pole libedust öieti märgatagi, eriti kui asfaldil moodustub nn must jää. See on õhuke tahke kirme, mis tuntavaks muutub just siis, kui rattad tekitavad jääle veekihi. Veidi hooletum liigutus – ja auto võib baleriinina elegant-selt piruetitama hakata.

Kiilasjääd vastu aitab teele soola lisamine ning liiva puistamine. Kui seda pole jõutud teha või ei kavatsenud (kõrvalteed, rahapuudus), soovivad liiklusõpikud säilitada külma verd (doonoreid napib!).

Kui liiklusvahend teeb ikkagi 180kraadise pöörde ja millegi või kellegi vastu ei pörka, tuleb teha nägu, et midagi pole juhtunud ja et nii see oli mõeldudki ning jätkata sõitu. Kuid ettevaatlikumalt.

Kui jääkiht tekib puudele,

pöösastele, traatidele, ei nime-tata seda enam mitte kiilasjääks, vaid jäiteks.

Klaasjas sade võib kasvada õige paksuks ning muutuda ohtlikuks koormaks. Ühele tammele kogunes kunagi jäämass, mis ületas kahekordselt puu enda kaalu. Jäitekihi raskuse all langes märtsis 1969 kokku Emley Moori telesaaja mast Kesk-Ingismaal.

Härmast ilmateatris

Fotograafide hulgas on hoopis populaarsem teine talvine sademete liik – härm. Meteoroloogiaõpikuis on öeldud, et härm ehk härmatis on kas teralise või kristallilise struktuuriga tahke sade, mis tekib puukstele, traatidele (sageli just tuulepoolsele küljele) külma uduse ilmaga või kui külma korral on õhus jääkristalle.

Eriti fotogeenilised on nõelakujulistest jääkristallidest koosnevad pikad härmanarmad. Kui säärast ilu koguneb liiga palju, rebenevad elektriliinid, murduvad puud... Inimestes tekib meelehärm.

Jäidet ja härma mõõdetakse meteoväljakuil nn jäitepukki-de abil. 5mm läbimõõduga traat-

tidele kogunenud jäite kihti ka kaalutakse. Traatidele võib koguneda kuni 60sentimeetrise läbimõõduga härmakiht.

Lämmastikku täis

Eestis on jäite ja härma maksimum registreeritud Kirde-Eestis. Väike-Maarja ilmajaamas tekkis 1.–2. novembril 1968 traadile 73 mm paksune jääkiht, mille kaal meetri kohta oli 416 grammi. Pole siis ime, kui säärase jäätoru raskuse all elektriliinid katkevad.

Sama aasta jaanuaris said Narva elanikud imetleda kristalset härma tervelt 15 päeva. Talvisel on härmapäevi kogu aasta kohta Tallinnas 18, Tartus kaks korda rohkem – 34.

Härmast olevat isegi kasu põllumeestele, see sisaldavat vihmaveest viis korda enam lämmastikku.

Härmatise järgi ennustati ka vilja- või kalasaaki. Tänapäeva inimesel on tükk tegemist, et mõista näiteks Pühalepa rahvatarkust: Kui mardipäeval või kadripäeval on härmatis liitsi moodi, siis on oodata head kalasaaki.